

FIDA INTERNATIONAL

LASTEN SUOJELU -OHJEISTO

JOHDANTO

Lasten suojele -ohjeisto on täydentävä asiapaperi ja antaa ohjeet lasten suojele -linjauksen käytännön toteutusta varten. Lisäksi ohjeisto perustuu Fidan eettisiin ohjeisiin, YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen, Suomen lainsäädäntöön, kansainvälisesti tunnustettuihin hyviin käytänteisiin, suomalaisten kummijärjestöjen eettiseen ohjeistoon sekä kristillisiin arvoihin.¹

Lasten suojele -linjauksessa ja -ohjeistossa ohjataan kiinnittämään erityishuomiota oikeudenhaltijoiden suojelemiseen sekä vastuunkantajien vastuuttamiseen. Ne antavat raamit periaatteille, standardeille ja ohjeistoille, joille järjestön käytäntö pohjautuu.

Fida työskentelee haavoittuvassa asemassa olevien lasten kanssa, jotka ovat syrjäytyneessä asemassa, elävät usein köyhyydessä ja joilla ei ole pääsyä laadukkaan koulutuksen piiriin. He eivät saa tarpeeksi tietoa asioista, eivät pääse palvelujen piiriin ja kärsivät eriarvoisista valtasuhteista. On olemassa monenlaisia riskejä, jotka uhkaavat lasten turvallista ja tasapainoista kasvua ja kehitystä. Lapset ovat vaarassa joutua seksuaalisen hyväksikäytön uhreiksi ja on epätodennäköisempää, että he ilmoittavat tapahtuneesta hyväksikäytöstä. Monissa yhteiskunnissa globaalissa etelässä hyväksikäyttäjiä suojelee lasten alempi asema, sillä vanhemmat ihmiset ovat sosiaalisesti etuoikeutettumia kuin nuoremmat.

Lapsuudessa kaikkien lasten tulisi saada viettää aikansa koulussa sekä leikkien, jotta he voivat kasvaa vahvoiksi ja itsevarmoiksi heidän perheidensä sekä laajennetun yhteisön huolehtivaisten aikuisten rakastaessa ja kannustaessa heitä.² Verrattuna aikuiseen lapsi on herkempi ympäristönsä vaikutuksille ja siksi hän tarvitsee aikuisten tukea ymmärtääkseen oikeutensa turvallisuuteen. Fidan ohjeiston mukaan lapsia ovat alle 18-vuotiaat henkilöt. Kuitenkin monissa maissa lait ja säädökset voivat vaihdella koskien lasten ikää ja siksi Fidan toiminnassa tulee aina noudattaa tiukempaa määritelmää. Lapsen etu tulee ottaa huomioon tehtäessä päätöksiä lasten suojele -linjaukseen ja -ohjeistoon perustuen. Fidan näkökulma on, että jokaisen lapsen tulisi voimaantua ymmärtämään oikeutensa turvalliseen lapsuuteen, jotta he voisivat aktiivisesti puhua omien oikeuksiensa puolesta.

Lasten suojele on vastuuta, toimenpiteitä sekä aktiviteetteja, joita toteutetaan lasten suojelemiseksi tahalliselta sekä tahattomalta vahingolta. Se sisältää toimenpiteet ja rakenteet, jotka estävät ja puuttuvat lapsiin kohdistuvaan kaltoinkohteluun, laiminlyöntiin, riistoon sekä väkivaltaan.³ Lapsia tulisi suojele kaikelta kaltoinkohtelulta, laiminlyönneiltä ja riistolta.⁴

Vastuunkantajien ja oikeudenhaltijoiden välinen suhde sekä eri sukupuolen, iän, kansallisuuden ja identiteetin omaavien henkilökunnan jäsenten väliset suhteet ovat usein juurtuneet epätasa-

¹ <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/crc.pdf>,

https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2007/en20070417_20131292.pdf

² UNICEF 2005. Childhood under threat. Childhood defined. <https://www.unicef.org/sowc05/english/childhooddefined.html>

³ Save the Children. 2013. Child Protection Strategy 2013-2015.

https://www.savethechildren.net/sites/default/files/cp_strategy_final_web_email1.pdf

⁴ UNCHR. Abuse and Exploitation - Revision Version 04/01. <https://www.unhcr.org/en-au/3bb81aea4.pdf>

arvoiseen valtdynamiikkaan, erityisesti sukupuolten väliseen epätasa-arvoon. Vallan väärinkäyttö voi johtaa haavoittuvuuden lisääntymiseen, riistoon ja hyväksikäyttöön. Tiedetyt olosuhteet saattavat lisätä mahdollisuuksia lasten kaltoinkohtelulle ja hyväksikäytölle, kuten humanitaarisen kriisin aikana tai terveydenhuolto- ja koulutussektorilla.⁵

Meillä on vastuu siitä, että kaikkia lapsia, jotka osallistuvat Fidan toimintaan, suojellaan kaltoinkohtelulta. Tämä lasten suojelu -ohjeisto selittää sen, miten Fida suhtautuu lasten suojeluun ja miten varmistamme, että toimintamme on turvallista ja miten puutumme tilanteeseen, jos on tarvetta.

Tämän osalta Fida tekee selväksi sen, mitä Fidan kanssa työskenteleviltä sekä Fidan kumppaneilta odotetaan käytöksen, menettelytavan ja vastuun suhteen. Tämän ohjeiston tarkoitus on auttaa tunnistamaan lapsiin kohdistuvia riskejä, korostaa lasten kanssa työskentelyn menettelytapaoheja, sisällyttää lasten suojelun standardit rekrytointiprosessiin sekä antaa ohjeet yhteydenpitoon lasten kanssa. Fidan lasten suojelu-ohjeisto antaa suuntaa ennaltaehkäisyä, interventiota sekä kuntoutusta varten niissä tilanteissa, joissa vahinkoa tapahtuu.

Kaikkien Fidan edustajien tulee noudattaa lasten suojelu -linjausta ja -ohjeistoa. Ne koskevat kaikkia, Fidan työntekijöitä ja edustajia, sekä palkattuja että vapaaehtoisia, Suomessa ja muissa maissa.

Ohjeiston tarkoitus on auttaa Fidan työntekijöitä ja edustajia:

- ymmärtämään lasten suojelun tärkeys
- kantamaan vastuunsa ja sitoutumaan lasten suojelu-linjaukseen ja -ohjeistoon työympäristössään ja sen ulkopuolella
- puhumaan lapsen oikeuksien ja lasten ihmisarvon puolesta
- varmistamaan, että lapsille luodaan ennaltaehkäisevillä toimenpiteillä turvallinen kasvu ympäristö
- tukemaan kaikkien lasten yksilöllisiä tarpeita
- ohjeistaa yhteistyökumppaneita lasten suojelussa ja hyvien käytänteiden noudattamisessa
- puuttumaan lasten kaltoinkohteluun

Kaikkien Fidan ja sen yhteistyökumppanijärjestöjen välillä tehtyjen sopimusten tulee olla linjassa lasten suojelu -linjauksen ja -ohjeiston kanssa. Fida odottaa kaikkien Fidan kanssa työskentelevien tai Fidan kumppaneiden luona vierailevien johdonmukaisesti noudattavan Fidan lasten suojelu -linjauksen ja -ohjeiston käytänteitä kaikissa tilanteissa.

1. LASTEN KALTOINKOHTELU

Lasten kaltoinkohteluun kuuluu nämä alakäsitteet:

- FYYNINEN HYVÄSIKÄYTTÖ: toiminnan tuloksena tapahtuu todellinen tai mahdollinen ruumiillinen vahinko. Tätä voi olla nipistely, töniminen, vetäminen, lyöminen, polttaminen ja haavoittaminen ja se voi olla yksittäinen tai toistuva tilanne. Tähän kuuluu myös ruumiillinen rangaistus, joka on fyysisen voiman käyttöä tarkoituksena tuottaa lapselle kipua tai epä mukavuutta kurittamis-, korjaamis- tai

⁵ UNCHR. Abuse and Exploitation - Revision Version 04/01. <https://www.unhcr.org/en-au/3bb81aea4.pdf>

kontrolloimistarkoituksessa.⁶ Kiusaaminen tarkoittaa fyysistä tai henkistä pelottelua, kuten rasistiset ja seksistiset huomautukset tai tahallinen lapsen eristäminen tai poissulkeminen.

- **LAPSITYÖVOIMA:** lasten käyttäminen työssä, joka häiritsee heidän lapsuuttaan, mahdollisuuksiaan ja arvoaan ja on vahingollista fyysiselle ja henkiselle kehitykselle. Tämä viittaa lasten tekemään työhön, joka on henkisesti, fyysisesti, sosiaalisesti tai moraalisesti vaarallista ja haitallista heidän kehitykselleen sekä estää heidän koulunkäyntiään riistämällä heiltä mahdollisuuden käydä koulua, pakottamalla heidät jättämään koulun ennen aikaisesta kesken tai vaatimalla heitä yhdistämään koulunkäynnin ja liian pitkän ja raskaan työn. Lapsen ikä, työn muoto, työtunnit ja olosuhteet ovat ratkaisevia tekijöitä siinä, onko jokin työmuoto luokiteltu lapsityövoimaksi.⁷
- **SEKSUAALINEN HYVÄKSIKÄYTTÖ JA VÄKIVALTA:** Lapsen käyttäminen seksuaalista stimulaatiota varten: lapsen osallistaminen seksuaaliseen aktiviteettiin (pyytämällä, painostamalla tai muilla keinoilla), sopimaton vartalon paljastaminen (sukupuolielinten, tyttöjen rintojen jne.), seksuaalinen houkuttelu ja seksuaalinen hyväksikäyttö, joka pitää sisällään lapsen käyttämistä lasta seksualisoivan kuvamateriaalin tuottamiseen tai pakottamalla lapsi katsomaan seksuaalista kuvamateriaalia. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö sisältää myös lasten hyväksikäyttöön liittyvien seksuaalisten kuvien katselemisen, käyttämisen, välittämisen tai kauppaamisen, sekä hyötymisen rahallisesti, sosiaalisesti tai poliittisesti prostituution tai lapsikaupan kautta⁸.
- **HENKINEN HYVÄKSIKÄYTTÖ:** lapsen henkistä kehitystä tukevan toiminnan laiminlyönti, kuten esim. liikkumattoman rajoittaminen, vähättely, mustamaalaaminen, uhkailu, pelottelu, syrjintä, pilkkaaminen, välinpitämättömyys tai muu ei-fyysinen vihamielinen kohtelu tai hylkääminen.
- **LAIMINLYÖNTI:** laiminlyönnillä tarkoitetaan lapsesta huolehtivan aikuisen huolimattomuutta tai laiminlyöntiä huolehtia lapsen kehityksestä kaikilla osa-alueilla, kuten terveyden, koulutuksen, henkisen kehityksen, ravitsemuksen, suojan ja turvallisten elinolojen osalta. Laiminlyöntiin kuuluu valvonnan ja riittämättömän suojelun puute mahdollisilta vammoilta.
- **HENGELLINEN VÄKIVALTA:** hengellistä valtaa tai auktoriteettiasemaa käytetään väärin tarkoituksena kontrolloida, pakottaa, manipuloida tai alistaa lasta.
- **INTERNETISSÄ TAPAHTUVA HYVÄKSIKÄYTTÖ:** Verkkoväkivallalla tarkoitetaan kaikkea internetissä tapahtuvaa hyväksikäyttöä. Se on käyttäytymistä, jolla on uhkaava, pelotteleva, häiritsevä tai nöyryyttävä vaikutus henkilöön. Sitä voi tapahtua millä tahansa verkkoon liitettyllä laitteella, kuten tietokoneilla, tableteilla ja matkapuhelimilla. Se voi tapahtua sosiaalisessa mediassa, tekstiviesteissä tai viestisovelluksissa,

⁶<https://violenceagainstchildren.un.org/content/forms-punishment>

⁷ <https://www.ilo.org/topics/child-labour/what-child-labour>

⁸ <https://unicefusa.org> Victims of child trafficking are recruited, transported, transferred, harboured or received for the purpose of exploitation. They may end up as victims of child labour or child prostitution, or they may be forced to become child soldiers or beggars.

sähköposteissa, verkkokeskusteluissa, verkkopeleissä ja suoratoistosivustoilla. Lapset voivat olla vaarassa joutua tuttaviansa tai tuntemattomien taholta verkossa tapahtuvan hyväksikäytön kohteeksi, joka voi johtaa verkkokiusaamiseen, henkiseen hyväksikäyttöön, groomingiin, sextingiin, seksuaaliseen hyväksikäyttöön ja riistoon. Se voi olla osa muuta kaltoinkohtelua, joka tapahtuu offline-tilassa tai vain verkossa.

Lisäksi on huomioitava haitalliset perinteiset käytännöt. Nämä käytännöt heijastavat arvoja ja uskomuksia, joita yhteisön jäsenet ovat pitäneet yllä usein sukupolvien ajan. Kaikilla maailman sosiaalisilla ryhmillä on erityisiä perinteisiä kulttuurikäytäntöjä ja uskomuksia, joista jotkut ovat hyödyllisiä kaikille jäsenille, kun taas toiset ovat haitallisia esimerkiksi lapsille ja naisille⁹, kuten lapsiavioliitot ja naisten sukuelinten silpominen. Noituus tai muu rituaalinen/hengellinen hyväksikäyttö tapahtuu yhteisöissä, joissa lapsia hyväksikäytetään rituaalisissa seremonioissa esim. lyömällä, rampauttamalla, raiskaamalla ja jopa uhraamalla.

Vammaisten lasten suojelu saattaa vaatia ylimääräistä harkintaa ja huomiota. Vammaiset lapset ovat usein haavoittuvammissa asemassa etenkin silloin, kun yhteisö tai yhteiskunta ei tunnusta vammaisten lasten ihmisoikeuksia. Se, mikä tulkitaan vahingolliseksi toiminnaksi tai hyväksikäytöksi ei-vammaiselle lapselle, saatetaan tulkita hyväksyttäväksi vammaiselle lapselle. Keskustelussa vammaisten lasten suojelemisesta on tärkeää ottaa huomioon sekä henkilökohtaiset asenteet ja arvot että sosiaalinen elinympäristö, jossa lapset elävät. Tietoisuus yhteisön tavasta kohdella vammaisia lapsia luo pohjan toiminnalle, jonka tavoitteena on hyväksikäyttävien asenteiden ja käytösmallien poistaminen ja vammaisten lasten oikeuksien edistäminen.

2. KALTOINKOHTELUN ENNALTAEHKÄISY

2.1 REKRYTOINTI

Tämän ohjeiston tarkoitus on varmistaa lasten suojelullisten näkökohtien huomioon ottaminen rekrytointiprosessissa kaikille Fidan työntekijöille ja muille Fidan edustajille. Tämä koskee palkattuja sekä vapaaehtoisia Fidan työntekijöitä ja yhteistyökumppaneita. Tavoitteena on pyrkiä estämään henkilöitä, joilla on väärät motiivit, pääsemästä lähelle lapsia Fidan toimintojen kautta.

Rekrytointiprosessi varmistaa myös sen, että ne, jotka tulevat hyväksytyksi tehtävään, voivat turvallisesti työskennellä lasten parissa.

Fida huolehtii, että sen rekrytointiprosessi henkilökunnan ja edustajien valinnassa on ao. kriteerien mukaista.

Rekrytoinnin tarkistuslista

- a. Lasten kanssa työskentelevät työntekijät ja vapaaehtoiset toimittavat esitettäväksi työnantajalle rikostaustaotteen työsopimuksen allekirjoituksen yhteydessä. Työntekijät, joilla ei ole Suomen kansalaisuutta toimittavat Fidalle rikostaustaotteen kansalaisuus- ja asuinmaastaan¹⁰.
- b. Kaikilta Fidan työntekijöiltä ja Fidan edustajilta edellytetään, että he sitoutuvat Fidan

⁹ <https://www.unicef.org/protection/harmful-practices>

¹⁰ Huomioi, että henkilön taustan tarkistus on joissakin maissa laitonta, joten on tärkeä tarkistaa paikallinen laki, jotta tiedetään, mitkä kysymykset ovat laillisia rekrytointiprosessissa (UNICEF Child Rights and Security handbook).

lasten suojelu -linjauksen ja -ohjeiston. Sitoumuslomake on osa Turvallisen toiminnan linjausta, jota kaikkien työntekijöiden ja vapaaehtoisten on noudatettava.

- c. Työnhakijoilta pyydetään suositukset, joiden tarkoituksena on antaa tietoa hakijan kokemuksesta lasten kanssa työskentelemisestä ja mahdollisista esteistä ja huolenaiheista, jotka koskevat hakijan soveltuvuutta työskennellä lasten kanssa.

Rekrytointivaiheen lisäksi ennaltaehkäisevästä toiminnasta huolehditaan kouluttamalla henkilökuntaa säännöllisesti.

2.2 MENETTELYTAPAOHJEET

Kaikkia Fidan edustajia vaaditaan noudattamaan menettelytapaohjeistoa. Tämä ohjeisto määrittää sopivan käyttäytymisen lasten kanssa työskennellessä. Ohjeet on suunniteltu ensisijaisesti lasten suojelemiseksi, mutta sen tavoitteena on suojella myös työntekijöitä ja edustajia vääriltä syytöksiltä.

a. Hyväksyttävä käyttäytyminen

Fidan edustajien tulee työssään:

- Olla sitoutuneita luomaan kulttuurillista avoimuutta ja yhteistä vastuuta työpaikoilla. Se mahdollistaa lasten suojeluun liittyvien asioiden esillä pitämisen sekä puuttumisen mahdollisiin väärinkäytöksiin.
- Opettaa lapsille mikä on hyväksyttävää ja ei-hyväksyttävää käytöstä ja heidän oikeuttaan turvallisuuteen.
- Rohkaista lapsia ottamaan esiin huolensa liittyen henkilöstön toimintaan turvallisessa ympäristössä.
- Tehdä riskianalyysi lapsia koskevaa toimintaa organisoidessa ja suunnitella tapoja riskien vähentämiseksi.
- Minimoida yksin työskentelemisen riskit varmistamalla ”kahden aikuisen” sääntö, ts. lasten kanssa toimiessa aikuiset toimivat näkö- ja kuuloetäisyydellä toisiinsa.
- Varmistaa, että fyysinen kontakti on aina soveliaista eikä lapsen yksityisyyttä loukkaavaa.
- Käyttää positiivisia, ei-väkivaltaisia tapoja lasten käyttäytymisen ohjaamiseksi.
- Varmistaa, että vammaisten lasten oikeudet otetaan huomioon ja niihin kiinnitetään huomiota erityisesti silloin, kun yhteisö tai yhteiskunta ei tunnusta niitä.
- Nostaa esiin mahdollisia sopimattomaan käyttäytymiseen liittyviä epäkohtia välittömästi.

b. Ei-hyväksyttävä käyttäytyminen

Fidan edustajien **ei tule koskaan** omassa työssään:

- Avustaa lapsia henkilökohtaisesta hygieniasta ja vastaavasta huolehtimisesta, jos lapsi ei oikeasti tarvitse apua.
- Olla päihtynyt alkoholin tai muiden päihteiden vaikutuksesta lasten läsnä ollessa.
- Ottaa lapsi yksin kulkuneuvoon, paitsi jos se on ehdottomasti välttämätöntä. Tähän tarvitsee aina olla vanhemman ja esihenkilön lupa.
- Käyttäytyä tavalla, joka voi olla vahingoksi lapselle tai asettaa lapsen hyväksikäytön vaaraan, eikä myöskään hyväksyä toisilta tällaista käyttäytymistä, kuten esimerkiksi nukkua samassa

- huoneessa tai sängyssä kuin lapsi tai sallia lapsen jäädä yöksi kotiinsa ilman valvontaa.
- Käyttää epäsovivaa kieltä, tehdä epäsoivia ehdotuksia tai tarjota epäsoivia tai loukkaavia neuvoja.
 - Käyttäytyä tarkoituksena häpäistä, nöyryyttää, vähätellä tai halventaa lapsia tai muulla tavalla käyttää henkistä väkivaltaa.
 - Suosia tiettyä lasta siten, että toiset jäävät ulkopuolelle, esimerkiksi luvaten lapsille lahjoja tai houkutteita.
 - Käyttää lapsityövoimaa, esimerkiksi kotiapulaisina.
 - Lyödä tai muulla tavalla fyysisesti pahoinpidellä tai hyökätä lasta kohtaan, vaikka se olisi kyseisessä kulttuurissa hyväksyttävää.
 - Viettää paljon aikaa yksin lapsen kanssa muista erillään suljettujen ovien takana tai eristetyllä alueella. Lapsen yksityisyys on turvattava mutta ”kahden aikuisen” sääntöä tulee noudattaa.
 - Luoda fyysistä tai seksuaalista suhdetta lapseen, joiden kanssa he ovat tekemisissä tai työskentelevät tai käyttäytyä tavalla, joka on muuten epäsovivaa tai seksuaalisesti provokatiivista riippumatta lapsen iästä tai suostumisesta (epätietoisuus lapsen iästä ei ole puolustus).
 - Osallistua minkäänlaiseen lapsen oikeuksia rikkovaan toimintaan.
 - Pitää hallussaan minkäänlaista lapsen koskemattomuutta loukkaavaa materiaalia.
 - Syrjiä sukupuolen, uskonnon, etnisen alkuperän tai vammaisuuden perusteella.

2.3 LASTEN SUOJELU KRIISITILANTEISSA

Kriisitilanteet, joita ovat esimerkiksi aseelliset selkkaukset, luonnonkatastrofit ja muut hätätilat, koskettavat miljoonia lapsia, sekä tyttöjä että poikia. Näissä tilanteissa lapset joutuvat kohtaamaan erilaisia väkivallan muotoja, hyväksikäyttöä sekä laiminlyöntiä. Kriisitilanteissa lapset saattavat menettää mahdollisuuden käydä koulua sekä käyttää terveydenhuollon tai lastensuojelun palveluja, jotka ovat kriittisiä heidän hyvinvoinnilleen.¹¹ Näin ollen kriisitilanteissa tulee varmistaa, että lapsia suojellaan kaikelta hyväksikäytöltä ja että heillä on tasapuolinen pääsy peruspalveluihin.

Kriisitilanteisiin, joita ovat esimerkiksi luonnonkatastrofit, liittyy seuraavia ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä:

Lasten suojeleminen

- fyysiseltä hyväksikäytöltä
- sukupuolittuneelta väkivallalta ja hyväksikäytöltä
- psykososiaaliselta ylikuormitukselta
- perheiden erottamiselta
- aseelliset konfliktit: nuorten poikien ja tyttöjen suojeleminen siltä, etteivät asevoimat tai muut ryhmät värvää heitä sotilaiksi ja etteivät he joudu ihmiskaupan tai seksiorjuuden uhreiksi
- lapsityövoimalta tai orjuudelta
- tilanteissa, joissa pakollinen väestönsiirto voi altistaa lapsen hyväksikäytölle tai muulle

¹¹ UNICEF 2020. Protecting children in Humanitarian action. <https://www.unicef.org/protection/protecting-children-in-humanitarian-action>

kaltoinkohtelulle

- tilanteista, jotka estävät lapsen pääsyn laadukkaaseen koulutukseen

2.4 TIEDOTUKSEEN JA VIESTINTÄÄN LIITTYVÄT EETTISET SÄÄNNÖT

Fida on sitoutunut siihen, että kaikki lapsia koskevat haastattelut ja kuvamateriaali on otettu turvaten lasten oikeus yksityisyyteen, luottamuksellisuuteen ja arvokkuuteen. Lasten kuvien tulisi aina olla säädylisiä ja kunnioittavia. Lupa käyttää niitä tai haastatteluja on kysytty lapsilta itseltään (jos he ovat kyllin vanhoja ja kypsiä ymmärtämään asian) ja heidän vanhemmiltaan tai huoltajiltaan. Lupa julkaisemiseen voidaan pyytää myös kuvaamisen jälkeen. Kaikkien Fidan edustajien tulisi olla tietoisia menettelytavasta liittyen lapsista otetun kuvamateriaalin käyttämiseen sosiaalisessa mediassa sekä muilla yksityisillä ja julkisilla alustoilla.

HUOM! YLEISSÄÄNTÖ:

Lasten kuvia tai tietoja ei jaeta missään mediassa ilman asianmukaista suojelua ja ymmärtämystä sen oikeanlaisesta käytöstä. Kuvien mukana ei tule olla lapsen koko nimeä tai tietoja hänen asuinpaikastaan. Sellaista kuvatekstiä, jonka perusteella lapsen voi tunnistaa ja jäljittää, ei julkaista tai kuva käsitellään siten, että lasta ei tunnisteta.

Tarkempaa ohjeistusta lapsia koskevasta viestinnästä on Fidan eettisessä ohjeistuksessa, joka löytyy Fidan ohjelmamateriaalista 2026–2029.

2.5 TIETOJEN SÄILYTTÄMINEN JA HÄVITTÄMINEN

Lasten kuvat, materiaalit ja henkilökohtaiset tiedot säilytetään turvallisessa paikassa. Niiden käyttämiseen tiettyä tarkoitusta varten tarvitaan lupa. Suomen ja muiden maiden lakeja tulee noudattaa tietojen säilyttämisen ja hävittämisen osalta. On tarpeen lisätä turvallisia raportointikanavia ja helposti saavutettavia palveluja, joilla voidaan reagoida tarpeisiin.

3. KALTOINKOHTELUUN PUUTTUMINEN

Seksuaalinen hyväksikäyttö jää usein raporttoimatta koston uhan takia tai siksi, että henkilöä ei uskota, hän saattaa jäädä sosiaalisen ryhmän ulkopuolelle tai se voi vaikuttaa työhön ja elinkeinoon. Hyväksikäytön uhrien ei tulisi joutua kärsimään lisää traumaa sen takia, että he raportoivat kokemuksistaan. Fida aktiivisesti kehottaa kaikkia raportoimaan lasten suojelullisia epäkohtia niitä huomatessaan. Voidaksemme tukea uhreja ja ilmiäntajia, varmistamme, että prosessi on luottamuksellinen. Kaikilla Fidan edustajilla on velvollisuus ja oikeus raportoida epäilty hyväksikäyttötapa suoraan esihenkilölleen.

3.1 KALTOINKOHTELUN MERKIT

Fidan edustajien tulee olla selvillä kaltoinkohtelun ja laiminlyönnin merkeistä, jotta asioita voidaan nostaa esiin. Näitä merkkejä ei saisi koskaan jättää huomioimatta, mutta täytyy myös huomioida, että ne eivät aina automaattisesti tarkoita sitä, että lapsi on kaltoinkohtelun ja laiminlyönnin uhri, koska muutkin selitykset voivat olla mahdollisia. Ks. liite 1 ”Kaltoinkohtelun merkit”.

3.2 ILMIANTOMEKANISMIT OSANA TURVALLISTA TOIMINTAA

Fida on luonut nettisivuilleen ilmiantokanavan. Se tarjoaa turvatun tavan raportoida käytösrikkomuksen, hyväksikäytön, petoksen, korruption tai muun eettisen rikkeen epäilyn luottamuksellisella ja turvallisella tavalla. Niille, joilla ei ole pääsyä nettiin, tulee olla vaihtoehtoisia raportointikanavia, kuten ehdotuslaatikot pakolaisalueilla, puhelinnumeroita jne. Esihenkilöt eri maissa ovat vastuussa sidosryhmien sekä kehitysyhteistyön ja/tai humanitaarisen avun avunsaajien tiedottamisesta ilmoitusmekanismista. Fida sitoutuu noudattamaan lakia ilmoittajansuojelusta (1171/2022)¹² sekä EU-direktiiviä (EU) 2019/1937 EU-lainsäädännön rikkomuksista ilmoittavien henkilöiden suojelusta¹³. Yksityiskohtaisempia tietoja on Fidan henkilökunnalle ja sidosryhmille tarkoitetuissa ilmoitusohjeissa epäilyttävästä toiminnasta eli Whistleblowing-ohjeissa.

3.3 KALTOINKOHTELUN ILMENEMINEN

Fida on sitoutunut reagoimaan välittömästi kaikkiin lasten kaltoinkohtelun epäilyihin.

3.4 ILMIANTOEPÄILYT

Kaltoinkohteluepäilyistä voidaan tehdä kolmenlaisia raportteja. Tapaukset voivat liittyä:

- Fidan henkilökuntaan tai edustajiin
- Fidan kumppanin henkilökuntaan
- kaltoinkohteluun yhteisössä, jossa Fida tekee työtä

3.5 VELVOLLISUUDET

Raportin tekijät velvollisuudet

- Kirjoittaa asia ylös heti kun tapaus on tullut ilmi, sisältäen keskustelun ajankohdan ja sisällön mahdollisimman tarkasti.
- Raportoida täsmällisesti ja niin todenpitävästi kuin mahdollista.
- Muistaa, että lapset muistavat usein kaltoinkohtelun yksityiskohdat, mutta eivät välttämättä muista päivämääriä tai ajankohtia.
- Raportti on toimitettava 24 tunnin kuluessa valituksen vastaanottamisesta.

Kaltoinkohteluraportin (ilmiantoepäilyn) vastaanottavan esihenkilön velvollisuudet:

- Arvioida tilanne ja jättää asia viranomaisten hoidettavaksi sekä informoida omaa esihenkilöä asiasta.
- Seurata selvityksen edistymistä ja antaa asianmukaista ohjeistusta.
- Muistaa, että kaikissa tilanteissa tulee ensisijaisesti ottaa huomioon lapsen etu.
- Jokaiseen tapaukseen tulisi ottaa yksilöllinen lähestymistapa.

¹² <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2022/20221171>

¹³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L1937&from=RO>

- Seurata Fidan seksuaalisen häirinnän, hyväksikäytön ja väkivallan ennaltaehkäisyn ohjeistuksen raportointimenetelmää.
- Riippuen syytöksen vakavuudesta, Turvallisen toiminnan linjauksen menettelytapaohjeen mukaisesti epäilty siirretään muihin tehtäviin selvityksen ajaksi. Tapauksen selvityksen tuloksen mukaan jatkoseuraamukset määräytyvät Turvallisen toiminnan linjauksen menettelytapaohjeen mukaan ja suosituksia seurataan välittömästi.
- Asianmukainen kurinpitoseuraamus sekä taloudellinen ja henkilökohtainen vastuu selvitetään, jos sopimuksia rikotaan.
- Maaohjelmakoordinaattoreiden ja muiden asianosaisten esihenkilöiden työnkuvaan sisältyy turvallisen toiminnan vastuut. He saavat koulutusta turvallisen toiminnan periaatteista, kuten vastuuvelvollisuuksista, luottamuksellisuudesta sekä uhrien ja epäillyn suojelemisesta. Koulutukset sisältyvät vuosisuunnitelmiin ja ne huomioidaan budjeteissa.

Tuki uhreille, selviytyjille, ilmiantajille ja perheille

- Fida asettaa uhrien ja selviytyjien oikeudet, tarpeet ja toiveet raportoinnin, tutkimusten, valitusten ja raportointijärjestelmän ytimeen.¹⁴
- Fida ylläpitää asianmukaisia ja sensitiivisiä raportointi-, valitus- ja ilmiantojärjestelmiä läpi Fidan tekemän työn sekä vahvistamaan tilivelvollisuus- ja tukijärjestelmiä selviytyjille.
- Fida tulee kuuntelemaan uhreja, selviytyjiä sekä ilmiantajia tai heidän edustajiaan ja oppimaan heidän kokemuksistaan mukauttaen lähestymiskulmaansa tarpeen mukaan.
- Fida tekee kaikkensa estääkseen seksuaalisen hyväksikäytön ja häirinnän, mutta silloin, kun sitä tapahtuu, Fidalla on nollatoleranssi tapausten huomiotta jättämiselle, peittelemiselle tai niiden huonolle hoitamiselle.
- Näitä periaatteita noudatetaan Fidassa organisaation sisällä sekä kaikissa sen ohjelmissa.
- Fidan edustajat tarjoavat apua ja tukea lapsille ja lasten perheille ja tarvittaessa ohjaa heidät ammattiavun piiriin.

3.6 VAITIOLOVELLVOLLISUUS

Fidan toimijat ovat vaitiolovelvollisia, mikä tarkoittaa, että he eivät saa missään tilanteessa paljastaa mitä he ovat kuulleet keskusteluissa. Vaitiolovelvollisuuden alainen tieto on myös sisällytetty hyväksikäyttökieltoon. Konsultointi ja ilmoittamisvelvollisuus ovat poikkeuksia. Keskusteluissa työntekijä tai vapaaehtoinen voi saada selville herkkiä asioita lapsesta ja/tai hänen perheestään. Jos hän näkee tarpeelliseksi välittää luottamuksellista tietoa, siitä tulee puhua lapsen kanssa luottamuksen säilyttämiseksi. Jos toimija ei tiedä mitä tehdä ongelman kanssa, hän voi kysyä esihenkilöltään neuvoa mainitsematta lapsen nimeä.

Lapsen kaltoinkohtelusta on aina tehtävä lastensuojeluilmoitus sosiaaliviranomaiselle tai muulle kontekstiin soveltuvalle viranomaiselle. Fidan edustajien tulisi olla tietoisia toimimassaan maassa olevista laeista ja raportointijärjestelmistä.

¹⁴ https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/916516/Safeguarding-Strategy-10092020.pdf

Yleissääntö: Ilmoitusvelvollisuus menee ohi salassapitovelvollisuuden tilanteissa, jotka edellyttävät lastensuojeluilmoituksen tekemistä. Siksi on tärkeää, ettei lapselle luvata olla kertomatta asiasta eteenpäin, mikäli tilanne sitä vaatii.

4. LINJAUKSEN JA OHJEISTON TOIMEENPANO, SEURANTA JA VALVONTA

Lasten suojele -linjauksesta ja -ohjeistosta tiedotetaan Fidan työntekijöitä ja kumppaneita, sekä palkattuja että vapaaehtoisia ja muita henkilöitä, jotka ovat lasten kanssa tekemisissä. Linjauksen ja ohjeiston käyttöä koskevaa koulutusta varten laaditaan koulutus- ja toimeenpanosuunnitelma sekä seuranta- ja valvontasuunnitelma aluekohtaisesti yhdessä Fidan toimijoiden ja kumppaneiden kanssa. Kumppaneita tuetaan omien ohjeistojen laatimisessa.

Fidan työssä edistetään lasten oikeuksia ja lasten suojeleä. Tämä tehdään sisällyttämällä nämä aiheet myös Fidan vaikuttamistyön teemoihin. Fida pyrkii oppimaan ja jakamaan toisten kanssa kokemuksia ja esimerkkejä parhaista käytänteistä lasten suojelelussa varmistaen, että toimijoiden osaaminen tällä osa-alueella lisääntyy. Lasten suojelelun valvonta on jatkuva pyrkimys valvoa lasten suojelelun käytäntöjä, riskejä, huolta sekä rikkomuksia. Se, että ei aiheuteta minkäänlaista haittaa ja lasten etu ovat ydinperiaatteita lasten suojelelun valvontajärjestelmässä. Kaikkien lasten kanssa työskentelevien työntekijöiden sekä vapaaehtoisten tulee allekirjoittaa sitoumus Fidan Turvallisen toiminnan linjaukseen.

Fida on sitoutunut:

- Edistämään lasten oikeuksia ja varmistamaan lasten suojelelun kaikilta kaltoinkohtelun muodoilta.
- Oppimaan ja jakamaan toisten kanssa hyvistä käytänteistä lasten suojelelussa.
- Valvomaan Lasten suojelelun linjauksen ja ohjeiston toimeenpanoa.

Yleissääntö: Jos kumppanilla on oma lasten suojele -ohjeisto, sitä noudatetaan yhdessä Fidan lasten suojele -ohjeiston kanssa soveltaen ongelmatilanteisiin ensisijaisesti sitä, jossa tilanteeseen liittyvä ohjeistus on määritelty yksityiskohtaisemmin ja tiukemmin.

Turvallisen toiminnan linjaus kehitysyhteistyöhön ja humanitaariseen avustustyöhön antavat tarkempaa tietoa liittyen ohjeiston ja käytäntösuositusten toimeenpanoon, seurantaan ja valvontaan, jotka täytyy ottaa huomioon työskenneltäessä näillä sektoreilla.

5. LASTEN SUOJELE KUMMILAPSITYÖSSÄ

5.1 KUMMILAPSITYÖN HENKILÖSTÖ

1. Kummikohteen työntekijöitä ja vapaaehtoisia on sitouduttava ja noudatettava Fidan lasten suojele -linjaukseen ja -ohjeistoon allekirjoittamalla Turvallisen toiminnan linjauksen sitoutumiskaavakkeen.
2. Henkilöstö, joka on suoraan kummien ja kummilasten kanssa tekemisissä, saa koulutusta lasten suojelelusta ja strategioista, miten suojelella lapsia sekä parhaista käytänteistä sisältäen mahdollisten epätavallisten pyyntöjen tunnistamisen liittyen kummiuteen.

5.2 LAPSIA KOSKEVA VIESTINTÄ

1. Kuvat lapsista tulee olla soveliaita ja lapsia kunnioittavia, ei sellaisia, joissa lapset nähtäisiin uhreina. Lasten on oltava asianmukaisesti puettuja, ja kyseenalaiset, esimerkiksi seksuaalisesti vihjailevat asennot ovat kiellettyjä.
2. Lapsista tulee käyttää kunnioittavaa kieltä.
3. Henkilökohtaista ja fyysistä tietoa, jota voidaan käyttää lapsen olinpaikan tunnistamisessa tietyssä maassa, ei tule käyttää julkisesti missään, erityisesti nettisivuilla tai muuallakaan mediassa. Tätä tietoa ei tule jakaa myöskään kummeille.
4. Huoltajan ja lapsen tulee aina antaa lupa valokuvien käytölle. Kirjallinen lupa vaaditaan liittyen lapseen, joka osallistuu Fidan kummiohjelmaan.

5.3 KUMMIN JA LAPSEN VÄLINEN SUHDE

1. Kummilasten ja kummien yhteystiedot, historiatiedot, valokuvakansiot sekä valokuvat pidetään turvallisessa paikassa, johon pääsy on vain rajatuilla ihmisillä.
2. Fida ohjeistaa, että kummit eivät lähetä paketteja eivätkä syntymäpäivälahjarahaa kummilapsilleen. Sen sijaan kummeja rohkaistaan lähettämään kirjeitä ja postikortteja. Kummikohteiden työntekijöiden tulee noudattaa tätä ohjeistusta, mikäli he saavat kummeilta tai kummilapsilta kyselyjä liittyen lahjoihin. Kummilapsityöntekijöillä on velvollisuus tiedottaa kummilapsityön asiakaspalvelua, mikäli kummi lähettää paketteja. Kummia ohjataan toimimaan ohjeistusten mukaisesti. Kummilapsille ja heidän perheilleen tulee ilmoittaa käytännöstä lahjojen suhteen.
3. Kaikki kummikirjeenvaihto tarkastetaan mahdollisten sopimattomien kommenttien, pyyntöjen tai säädyttömyyksien varalta tai kaiken sellaisen sisällön varalta, joka voisi olla lapselle vahingollista tai aiheuttaa lapselle epätasa-arvoa ja ongelmia. Jos epäasiallinen kirjeenvaihto havaitaan, Fida pidättää oikeuden päättää kummiuden. Tässä tapauksessa Fidan kummilapsityön asiakaspalvelu ilmoittaa kummille kirjallisesti kummiuden purkamisesta. Jos tilanne on luonteeltaan vakava, otetaan yhteyttä myös viranomaisiin, kuten poliisiin.
4. Fida-kummi ja hänen kummilapsensa eivät saa vaihtaa yhteystietoja eikä tietoja tarkasta olinpaikastaan.
5. Jotta suora yhteys kummin ja lapsen välillä sosiaalisessa mediassa voidaan välttää, kummilapsi saa tietää ainoastaan kummin etunimen. Näin ollen kaikki kummin lähettämät kirjeet ja kortit tulee tarkistaa huolella ja varmistaa, että niissä ei ole mainittu kummin sukunimeä.
6. Fida ei järjestä eikä suosittele, että kummilapsi vierailisi kummin kotimaassa. Fida ei myöskään avusta lasten adoptointia. Kaikki asiaa koskevat pyynnöt torjutaan kohteliaasti ja valvotaan, ettei kummi anna kummilapselle lupauksia Suomeen pääsystä.

5.4 VIERAILUT KUMMIKOHTEISSA

1. Kummeja tiedotetaan siitä, että Fidan ohjeisto kieltää vierailut, joita ei ole etukäteen sovittu. Kummilapsityöhenkilöstön tulee olla tietoinen, että jokainen vierailu, jota ei ole sovittu

etukäteen tai jonka mukana ei ole maaohjelmien henkilöstöä, tulee ilmoittaa välittömästi Fidan henkilöstölle.

2. Kaikkia Fidan maaohjelmien vierailijoita tulee ohjeistaa käyttäytymissäännöistä, joiden tulisi ottaa huomioon paikalliset olosuhteet. Ohjeiden mukaan kummi lupaa pidättäytyä seuraavista:
 - yhteystietojen vaihtaminen lapsen tai perheen kanssa
 - ajan viettäminen yksin lapsen tai perheen kanssa
 - eriarvoisuutta tai ongelmia yhteisössä aiheuttavien lahjojen antaminen
 - sopimaton pukeutuminen tai käyttäytyminen
3. Kummilasten luona vierailemiseen liittyviä paikallisia ohjeita tulee noudattaa. Tähän voi kuulua, että kummi tapaa lapsen keskeisessä paikassa, kuten kumppanin toimistossa.
4. Fidan kummikohteen työntekijä on aina Fidan projektivierailuilla mukana ja varmistaa, että vierailuun liittyviä ohjeita noudatetaan.
5. Fidalla on oikeus kieltää vierailu siinä tapauksessa, että herää epäily, että vierailu aiheuttaa lapselle tai yhteisölle hankaluuksia. Mikäli kumppanilla on oma lasten suojelu -ohjeisto, tiukempaa noudatetaan.
6. Yhteisöt ja kummilapsityössä mukana olevat perheet saavat tietoa Fidan käytännöistä liittyen kummien vierailuihin. Heitä rohkaistaan ilmoittamaan viipymättä kummilapsityöhenkilöstölle kaikki vierailut, joita ei ole järjestetty Fidan kautta sekä mahdolliset kummien pyynnöt, joissa yritetään pidättää tietoa Fidan henkilökunnalta, kumppaneilta tai yhteisön muilta jäseniltä.
7. Todelliset tai epäillyt tapaukset kaltoinkohtelusta tai asiattomasta käyttäytymisestä vierailevan kummin taholta ilmoitetaan välittömästi Fidan työntekijälle. Tarpeellisiin toimenpiteisiin, jotka voivat sisältää rikostutkinnan, ryhdytään välittömästi.

6. LIITTEET:

Liite 1: Kaltoinkohtelun merkit

Muistutus: Tämä ei ole tyhjentävä luettelo. Vaikka merkkejä ei saa jättää huomiotta, vammoille tai käyttäytymisen muutoksille voi olla muitakin selityksiä.

Fyysinen hyväksikäyttö:

- Fyysiset indikaattorit: mustelmat, palovammat, luunmurtumat, turvotus, vakavat vammat ilman asianmukaisia selityksiä tai ne ovat ristiriitaisia, hoitamattomat vammat.
- Käyttäytymiseen liittyvät indikaattorit: epätavallisen suuri pelko aikuisia kohtaan; epäluonnollisen kohtelias suhtautuminen hoitajiin; kieltäytyminen puhumasta vammoista; pelko lääketieteellistä hoitoa kohtaan; aggressiivisuus muita kohtaan; peittävät vaatteet.

Seksuaalinen hyväksikäyttö:

- Fyysiset indikaattorit: Sukupuolitauti; odottamaton raskaus erityisesti nuorilla tytöillä; vammat tai kipu sukupuolielimissä; selittämätön toistuva virtsatietulehdus (myös pojilla); vatsakipu
- Käyttäytymiseen liittyvät indikaattorit: Kehityksen kannalta sopimaton tieto seksiin liittyvistä asioista; pienten lasten seksuaalinen käyttäytyminen; seksuaalisesti provosoiva käyttäytyminen; selittämätön akateemisten suoritusten heikkeneminen; äkilliset selvät muutokset persoonallisuudessa; keskittymiskyvyn puute; levottomuus; sosiaalinen vetäytyminen; huomionhakuisuus; aggressiivinen käyttäytyminen; heikko luottamus tärkeisiin aikuisiin; taantumuksellinen käyttäytyminen, kuten päiväkastelu tai yökastelu; epävarma ja takertuva käyttäytyminen; kouluun saapuminen etuajassa/ koulusta lähteminen myöhässä; karkaaminen kotoa; itsemurhayritykset; itsetuhokäyttäytyminen; itseinho, syömishäiriöt.

Hyväksikäyttö:

- Fyysiset indikaattorit: katso seksuaalisen hyväksikäytön fyysiset indikaattorit
- Käyttäytymiseen liittyvät indikaattorit: koulupoissaolot, myöhään tai yön yli ulkona oleminen, selittämättömät lahjat/uudet tavarat, huumeiden ja alkoholin väärinkäyttö, salailu, sopimaton tai seksualisoitu käyttäytyminen, ystävyys tai suhteet vanhempiin aikuisiin, merkittävät muutokset mielialassa tai käyttäytymisessä, muutokset ulkonäössä (vaatteet, hygienia jne.), vetäytyminen tai eristäytyminen, huono mielenterveys/itsensä vahingoittaminen jne., paljon sosiaalisessa mediassa vietetty aika, jossa puhutaan ”kavereille”, joita ei ole tavattu tai joita ei tunneta.

Lapsityövoima:

- Fyysiset merkit: lapsi saattaa valittaa särystä, kivusta tai vammoista, joita hänellä on työnsä vuoksi; fyysinen vammautuminen tai merkkejä selittämättömistä fyysisistä vammoista tai aikuisilla tavallisista työtapaturmista; terveysongelmat, kuten uneliaisuus, uupumus, aliravitsemus jne.
- Käyttäytymiseen liittyvät indikaattorit: lapsi voi näkyä yhteisössä, mutta ei käy koulua tai muita tarjolla olevia toimintoja; koulussa saattaa esiintyä huonoa suoriutumista, vähäistä läsnäoloa, häiritsevää käyttäytymistä, koulunkäynnin keskeyttämistä, stressiä, masennusta, mielialan vaihtelua, huumeiden käyttöä, itsetuhoista käyttäytymistä.

Laiminlyönti:

- Fyysiset indikaattorit: huono henkilökohtainen hygienia; huono vaatetus, vuodenaikaan tai säähän sopimaton vaatetus; oireet, kuten toistuvat vilustumiset, keuhkoputkentulehdus, auringonpolttama iho, paleltumat; jäänyt ilman valvontaa tai jätetty valvontaan sopimattomalle hoitajalle; hoitamattomat sairaudet; aliravitsemus (merkit: pieni koko, alhainen paino, huono ihonväri, jatkuva väsymys); huumeiden ja alkoholin väärinkäyttö.

- Käyttäytymiseen liittyvät indikaattorit: jatkuva nälän tai väsymyksen tunne; toistuva myöhästyminen koulusta tai poissaolot; taipumus tuhoisaan käyttäytymiseen; heikko itsetunto; neuroottinen käyttäytyminen; ei sosiaalisia suhteita; karkaaminen; pakonomainen varastaminen.

Emotionaalinen hyväksikäyttö:

- Fyysiset indikaattorit: vakava masennus; hidas puhe; heikko itsetunto; itsetuhokäyttäytyminen; päihteiden väärinkäyttö.
- Käyttäytymiseen liittyvät indikaattorit: fyysisen ja emotionaalisen kehityksen puute; liiallisen kurin hyväksyminen; ylireagointi virheisiin; jatkuva itsekritiikki; äkillinen puhehäiriö; uusien tilanteiden pelko; epäasianmukaiset tunnereaktiot vaikeisiin tilanteisiin; neuroottinen käyttäytyminen (esim. keinuminen edestakaisin, hiusten koskettelu, peukalon imeminen); itsetuhoisuus; pelko ottaa yhteyttä vanhempiin; vastakkaiset käyttäytymismallit passiivisuuden ja aggressiivisuuden suhteen; päihteiden väärinkäyttö; karkaaminen; pakonomainen varastelu.

Hengellinen hyväksikäyttö:

- Käyttäytymisen indikaattorit: Fyysisen ja emotionaalisen kehityksen puutteet; liiallisen kurin hyväksyminen; ylireagointi virheisiin; jatkuva itsekritiikki; äkillinen puhehäiriö; uusien tilanteiden pelko; epäasianmukaiset tunnereaktiot vaikeisiin tilanteisiin; neuroottinen käyttäytyminen (kuten keinuminen edestakaisin, hiusten koskettelu, peukalon imeminen); itsetuhoisuus tai viiltely, yhteydenoton pelko vanhempiin; päihteiden väärinkäyttö, karkaaminen tai pakonomainen varastaminen.

Verkossa tapahtuva hyväksikäyttö:

- Käyttäytymisen indikaattorit: muutos nettitottumuksissa: viettää paljon enemmän tai paljon vähemmän aikaa kuin tavallisesti netissä, viesteily, pelaaminen tai sosiaalisen median käyttö; vaikuttaa etäiseltä, järkyttyneeltä tai vihaiselta internetin käytön tai viestien lähettämisen jälkeen; salailua, kenen kanssa puhuvat ja mitä tekevät verkossa tai matkapuhelimellaan.; matkapuhelimessa, kannettavassa tietokoneessa tai tabletissa paljon uusia puhelinnumeroita, tekstiviestejä tai sähköpostiosoitteita. Näihin kuuluvat myös huonompi koulumenestys, ahdistuneisuuden tai vetäytyneisyyden lisääntyminen, toisten kiusaamisen aloittaminen, paljon vanhemman poikaystävän tai tyttöystävän hankkiminen, epäsopeva käsitys seksistä, joka ylittää ikäiselleen tavanomaisen käsityksen, enemmän poissaoloaikaa tai kateissa oleminen kotoa.